

Eliška Krausová

Naše rodina se umí ozvat

Eliška Krausová vždycky byla „ta hodná a poslušná“. Je to velká sestra, která pomáhala mamince Boženě starat se o Honzu, budoucího herce a moderátora, a další dva sourozence. V červnu 1968 odjela s jedním kufrem a minisukní do Kolumbie, vystudovala tam nejlepší jazykový institut pro výuku španělštiny a dnes latinskoamerickému publiku vypráví o židovských dětech v Terezíně. **TEXT JUDITA MATYÁŠOVÁ**

Příběh vašich rodičů je jako spojení dvou nespořodných světů: veselá, povídavá slečna z venkova a seriózní pán z města. Jak to šlo dohromady?

Táta vedl elektroobchod na Václavském náměstí a maminka tam dělala sekretářku. Asi ji okouzilo, jaký byl pracant, a líbil se jí jeho břitký smysl pro humor. Než se naši vzali, tak musel táta jejím rodičům slíbit, že přestoupí na katolickou víru, protože si to přáli. On byl z židovské rodiny, ale úplně asimilované, tak s tím neměl problém. V březnu 1939 se jim narodil Ivan a za pár týdnů tátu sebrali. Nikdy se totiž netajil tím, že je proti nacistům, a navíc brzy zjistili, že je Žid. Jednoho dne doma řekl: „V poledne jsem zpátky,“ a vrátil se skoro za šest let.

Z Prahy ho odvezli do Terezína, později do Osvětimi. Dozvěděla se maminka, co se s ním stalo?

Psal si skoro celou dobu, co byl v koncentráku. Táta se snažil propagovat ven zprávu o tom, co se děje v lágru. Přes jednoho Poláka, který jezdil pracovně do Osvětimi, chtěl do Prahy poslat plán koncentračního tábora. Jenže posel nedorazil, a tak se

maminka vydala do Polska. Věděla od tatínka, že musí vystoupit někde před Osvětimi a pak dál pěšky. Byla zamilovaná a neměla ponětí, co se všechno může stát. Myslela, že ho snad někde přes bránu uvidí a zamává mu. Když dorazila k lágru, tak dozorcům řekla, že jde navštívit strýčka – a to byl ten Polák. Dozorci si od ní vyžádali doklady, ale ona se zeptala, jestli je dostane zpátky, a hlídač řekl: „To si nejsem moc jistý“ a jí najednou došlo, že tohle bude příliš velký risk. V tu chvíli procházela bránou skupina vězeňkyň a ona viděla, jak mají oholené hlavy a vyhaslé oči. Maminka se raději rychle rozloučila a odjela domů. **Takže to byla poslední šance, kdy se mohla dostat k tatínkovi?**

Pochopila, že může být ráda aspoň za dopisy. Jenže i ty pak přestaly chodit. Byla strachy bez sebe a nevěděla, co má dělat. Někdo jí poradil, že Němci jsou hrozně důslední na daně, ať pošle do lágru žádost, že potřebuje jeho podpis kvůli daňovému příznání. Tátovi tenkrát v koncentráku omrzly prsty na noze a jeden mu museli amputovat. Byl na tom hodně špatně, nemohl vůbec chodit a najednou si ho zavolał dozorce. Báł se, že když

uvidí, že kulhá, tak ho pošle rovnou do plynu. Nějak to zvládl a došel do kanceláře. Tam mu předložili daňové příznání a řekli: Vaše žena potřebuje podepsat daně. Vždycky nám pak říkal, že tenkrát byl na mámu tak naštvanej, že ani nemoh dýchat.

Po válce se konečně shledali a začali nový život v Praze, na Letné. Pamatujete si z té doby něco?

Já jsem se narodila v roce 1946 a vzpomínám si, že během předškolních let k nám chodilo hodně návštěv. Byli to většinou kamarádi mého táty, kteří ho znali z lágru. Všichni se těšili na budoucnost, měli spoustu plánů, jenže po převratu byl nadějším konec. My jsme ale měli jiné starosti: tři roky po mně se narodil Michal, pak Honza a v roce 1956 Kateřina. Já jsem byla ta velká sestra, která se musela postarat: nakrmit, přebalit, pohlídat. Maminka mě spíš brala jako dospělou, jako svoji kamarádku.

Jaký byl den v tak početné rodině?

Táta šel ráno do práce, když se odpoledne vrátil, tak zařval: „Ticho!“ a bylo jasné, že teď potřebuje klid na psaní. Na večeri jsme se vždycky sešli a on nám vyprávěl o lágru, fotky z koncentráku u nás pořád někde leže-

ly na stole. Vždycky říkal, že nejlíp se k němu za války chovali Sověti, jenže když začaly politické procesy, tak to začal vnímat jinak. Hned po válce napsal knihu Továrna na smrt, později psal další texty a články. Přes jednoho kamaráda sehnal práci v Nakladatelství technické literatury, začal vydávat příručky a mělo to takový úspěch, že z něj brzy udělali šéfredaktora. V létě nás vždycky odvezl do Krkonoš a tam jsme zůstali s maminkou. Pak pro nás přijel a říkal: „Udělal jsem si doma tichoučko.“ **Vaši bratři prý od dětství věděli, že se budou věnovat umění. Ivan divadlu, Honza filmování. Měla jste taky vysněnou profesi?**

Já jsem byla ta hodná a poslušná, která chodí na piano, krasobruslení, učí se jazyky. Všechno mi šlo dobře, ale dlouho jsem nevěděla, co chci. Začalo se to měnit až v pubertě. Naše máma, Božena – tak jsme jí říkali – vždycky vzpomínala: „Do patnácti jsi byla ideální, pak ses začala kazit.“ Což znamenalo, že jsem jí přestala vyprávět o tom, kdo se mi líbí. Už jsem prostě nebyla její spiklenka, chtěla jsem mít svůj svět jen pro sebe. Tenkrát mě začalo bavit divadlo, ale táta řekl, že

VIZITKA

Eliška Krausová (1946)

- Vystudovala francouzštinu a španělštinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V červnu 1968 odjela na studijní pobyt do Kolumbie, který se nečekaně protáhl.

- Po sovětské okupaci Československa se rozhodla, že v Kolumbii zůstane. Absolvovala Institut Caro y Cuervo.

- V roce 2009 založila krajanský spolek ASOCHECA, který propaguje českou kulturu v Kolumbii.

- Eliška žije v Bogotě a pravidelně se vrací za rodinou do Čech.

komedianty doma nechce, tak jsem šla na zkoušky na DAMU tajně. Přijali jen deset studentů a já byla dvanáctá. **Nakonec ale zakročila maminka...** Božena přesvědčila táta, aby se za mě přimluvil u kamarádů na filozofické fakultě. A tak jsem se v roce 1964 dostala na španělštinu a francouzštinu. Všichni si mysleli, že můj táta je nejmenší ministr, že mám takovou protekci. Já jsem neuměla ani slovo španělsky, ale musela jsem to rychle dohnat. Nejvíce mě ale pořád bavilo herectví, tehdy jsem byla častěji v divadle než ve škole. Božena tenkrát sháněla práci a shodou náhod ji přijali na sekretariát naší fakulty. Když se ptala profesorů, jak mi jde učení, tak se dozvěděla, že mě tam několik měsíců neviděli, protože... kdo by chtěl poslouchat přednášky o fonetice, když byl v Praze majáles a přijel Ginsberg? **Spousta vašich kamarádů odjela na jaře 1968 do ciziny. A vy jste měla taky jednu nabídku. O co šlo?** Maminka napsala svému bratru, který bydlel v Kolumbii, jestli bych k němu mohla třeba na půl roku nebo na rok. Ještě než přišla jeho odpověď, tak jsem měla u nás ve škole takový malý, velký výstup. Na přednášce jsem se profesora zeptala, jestli neví, co je v Kolumbii zajímavého? A on mi řekl, že tam je nejslavnější institut pro výuku španělštiny Caro y Cuervo, a ptal se, proč to chci vědět. Já mu odpověděla, že tam možná pojedu. Profesor se pousmál a povídá: „Vy byste mohla leda tak chodit kolem toho institutu.“ Tím mě strašně naštvál a já se rozhodla, že musím jet do Kolumbie za každou cenu. **Začátkem června 1968 jste se dozvěděla, že za tři dny letíte na druhý konec světa. Stihla jste se vůbec připravit na cestu?** Půl dne jsem hledala Bogotu na globusu a pak se mě švagrová zeptala: „A co si vezmeš na sebe?“ Myslela jsem, že v Kolumbii je pořád teplo, a tak mi ušila dvojce minišaty, růžové a červené. Poradila mi, že prý jako správná dáma nemůžu jet s kufrem v ruce, tak jsem měla jen kabelku a kufr plný českého křišťálu pro strýčka. Když jsem konečně přistála v Kolumbii, tak bylo patnáct stupňů. **Strýček byl hoteliér, ale asi čekal, že mu trochu vypomůžete?** Myslim, že chtěl hlavně společnici pro svoji manželku. Bylo mu padesát, měl dvě malé děti a ženu, která se trošku nudila. Nejdřív na mě koukali, co jsem za exota, protože u nich se všichni hned líbají a objímají, a na to jsem nebyla vůbec zvyklá. Na ulici na mě pískali chlapi a já – slušně vychova-

né děvče – jsem se jich ptala: prosím? Po několika měsících mě strýček vzal na večírek, kde byl ministr kultury, a řekl mi, že ten určitě bude vědět, co je Caro y Cuervo. Do toho institutu jezdí učitelé z celého světa, studují historii španělštiny a lingvistiku. Tehdy tam měli dlouholetý projekt: sestavovali slovník, kde zkoumali, jak se jednotlivá slova používala v literatuře. Trochu nevěděli, co se mnou, protože papír z pražské univerzity je moc nezajímavý. Tak mi řekli, ať nastoupím a pak se uvidí. Já jsem seděla ve třídě a hltila každé slovo. **Mezitím se ale u vás změnila atmosféra. Jak jste se dozvěděla, co se v srpnu stalo?** Když mi řekli, že jsou u nás tanky, tak jsem hned chtěla zavolat rodičům, ale spojení se nepodařilo. Vzpomněla jsem si, co říkal můj starší bratr Ivan na začátku roku 1968. On hodně četl zahraniční noviny a tušil, že tohle špatně dopadne. Hned po okupaci odjel do ciziny, později vycestoval taky Michal. Honza i Kateřina zůstali. Rodiče mi psali, ať se zatím nevracím, že není jisté, jak se všechno vyvine. Pro tátu to byl hrozný šok, 21. srpna byl totiž v České tiskové kanceláři nedaleko Václaváku, přišli tam vojáci, mladí kluci, mířili na ně puškou a vyhrožovali, že budou střílet. Můj táta byl pak jedním z prvních, kdo vrátil strannickou knížku. **Během několika měsíců se situace vyřešila sama od sebe. Jak se vám to podařilo?** Měla jsem půlroční povolení k pobytu v Kolumbii, ale to už bylo dávno propadlé. Na českém velvyslanectví mi řekli, že mě musí okamžitě deportovat do Československa. Strašně jsem se bála, ale nějak mě v tu chvíli napadlo, že jim řeknu: dobře, tak já se jdu sbalit. Vzala jsem si taxíka a jela na cizineckou policii. Nechala jsem si zavolat jejich šéfa, generála. Když slyšel, co mám za problém, tak se mě zeptal: „Milá slečno, co chcete dělat? Kam chcete jet?“ A já odpověděla, že bych nejradši zůstala v Bogotě. Tím bylo rozhodnuto, dostala jsem azyl a on mi řekl: „Od teď jste chráněná Kolumbii.“ Tahle věta pro mě byla hrozně důležitá. Konečně jsem měla nějakou jistotu, nějaký pevný bod. **Velkou oporou vám byl i váš přítel Ignacio Chaves, který učil na jazykovém institutu, kde jste studovala. Jestlipak o něm spiklenka Božena věděla?** Už si ani nevzpomínám proč, ale v dopisech jsem ho zatajila. V roce 1975 jel na konferenci do Budapešti a řekl mi, že když už bude tak blízko, tak se stavi v Praze. Umanul si, že musí poznat moji rodinu! Zavolał k nám domů – mluvil na Boženu španělsky, ona na něj ně-

1 S bratrem na procházce na Letné 2 Zleva: Ivan, maminka, Eliška, tatínek a Michael, 50. léta 3 Maminka s Janem v náručí, Ivan, vpředu Michael a Eliška

4 Ivan, Michael, Eliška

5 Letos u hrobu rodičů, zleva stojí Ivan, Michael, Jan, vpředu vlevo Jana Krausová, Hannah Kraus, Eliška a Ivana Chýlková 6 V létě na chalupě: Jan, Eliška, Michael a Ivan 7 Michael, Eliška a Ivan na výletě po stopách předků

8 Eliška v hodinách baletu

9 Eliška s maminkou někdy v 60. letech

10 Ivan a Eliška na návštěvě u pana Jana Švankmajera 11 Na chalupě při školení v nových technologiích: expert Jan, učí se Ivan a Eliška

mecky, i přesto si nějak porozuměli, že přijede do Prahy. Kateřina se tehdy učila španělsky a Honza se taky našprtal, jak se řekne „Yo soy Honza, hermano de Eliška“ (což v překladu znamená: Já jsem Honza, bratr Elišky), a tak na něj čekali na nádraží. Cestou na Letnou Ignacio něco nakoupil a než dorazila máma, tak uvařil všechny mořské potvory, co sehnal v Praze. Ona vešla do dveří a uviděla ho, jak vaří v její zástěře a hned se k ní hrnul: „Božena!“ **Tak to vás po návratu čekalo velké překvapení...** Nemohla jsem uvěřit, že opravdu byl u nás doma. Hrozně se mi po našich stýskalo, ale taky jsem musela myslet na sebe, abych měla už nějakou práci. Po roce a půl jsem totiž dokončila jazykový institut a chodila na pohovory. Vzali mě na soukromou dívčí školu, kde učily jeptišky. Bylo to moc fajn, protože jsem měla věkově blízko k těm studentkám, braly mě skoro jako jednu z nich. **Po deseti letech v cizině jste se konečně viděla s rodinou. Jak do ní zapadl váš manžel?** Můj bratr Ivan zorganizoval rodinné setkání v Německu, kam přijel Michal a našťástí dorazili i rodiče. Seděli jsme s Ignaciem v kavárně a táta se mě pořád vypytoval, co je zač. Měl strach, jestli není hochštapler, jestli nemá v Bogotě deset dalších žen. Cestou do Kolumbie jsem to obceřela, ale manžel mě utěšoval, že se to časem spraví. Napadlo ho, že pozveme rodiče k nám, aby ho mohli líp poznat. A měl pravdu, po dvou měsících na něj táta nedal dopustit a říkal, že je můj „rytíř bez bázně a hany“. **Když u vás byli rodiče, nevyptávali se na vnučata?** Trochu to zkoušeli, ale nijak netlačili. U nás v rodině má stejně každý svoji hlavu a nenechá si poradit. Navzájem respektujeme všechny ty zamotané vztahy a nikoho nesoudíme. Ostatně my dva jsme s Ignaciem měli spoustu aktivit, ale já to nikdy nebrala jako oběť, že jsem tolik času věnovala jeho práci. V roce 1983 ho totiž jmenovali ředitelem toho jazykového institutu a začal nám nový život. Sháněl peníze po celém světě na podporu institutu a dokončení slovníku o historii španělštiny. **Poprvé jste tady byla v roce 1983. Jak na vás tehdy působila česká společnost?** Už jsem měla kolumbijské občanství, ale stejně jsem se pořád bála, aby mě nesebrali. A taky mi došlo, že bych tady nevydržela, protože stejně jako všichni Krausové i já jsem drzá a musím se ozvat, když se mi něco nelíbí. Takže když jsme byli s kamarády v hospodě a už se blížila zavírací doba, tak číšník začal uklízet židle, já mu po-

vidám: „Proč to děláte? Vždyť tady sedíme? A můžete nám ještě utřít stůl?“ Božena moc dobře věděla, že s touhle povahou by to skončilo špatně. Čas od času si našeho tátu pozvali na výslech. Jednou se ho ten estébák ptal: „Jste si vědom, že z pěti dětí máte tři venku?“ a táta mu řekl: „Podívejte se, soudruhu, při takový produkci se pár zmetků vždycky najde.“ To byl humor našeho táty. **Vaše rodina byla tisíce kilometrů daleko, a přesto jste si uchovala bezchybnou češtinu. Byla jste v kontaktu s krajinou?** Když jsem přijela do Bogoty, tak tam byla generace mého strýčka, která vycestovala před druhou světovou válkou nebo hned v roce 1945. V rodinách už se češsky skoro nemluvalo. Pak tam bydlelo pár žen, které se dostaly ven v roce 1968. Docela dlouho jsem si držela odstup od krajanské komunity, až začátkem 90. let se to změnilo. Tehdy mě pozvali na ambasádu, ať si vyzvednu nový pas. V první chvíli jsem to odmítla, měla jsem na celé Československo, na všechny ty úřady vztek, ale Ignacio mě přemluvil. Věděl, že ve skutečnosti vlastně chci zpátky ten český svět a s ním i český pas. **Kolumbie je už řadu let váš domov, ale do Čech se často vracíte. Co je pro vás to „doma“?** Pro mě je nejdůležitější řeč, mnohem víc než místo. Spoustu let jsem neměla nikoho, s kým bych mohla mluvit česky, ale zdály se mi emigrantské sny v češtině. Opakovaly se pořád dokola: přicházím k hranici a vidím rodiče, chci jít k nim, ale oni mi říkají, ať se nevracím. Chťejí mě uchránit před tím světem, kde jsou komunisti. **V roce 2009 se česko-kolumbijské vztahy propojily, když jste založila krajanský spolek ASOCHECA. Čemu se věnuje?** Ignacio v roce 2002 odešel do penze a měli jsme na sebe mnohem víc času. Jenže o tři roky později náhle zemřel a za pár měsíců jsem zjistila, že se bude zavírat české velvyslanectví v Kolumbii. Cítila jsem se jako Robinson, který nemá nikoho. Tehdy mě velvyslanec vyhecoval: co kdybyste založila krajanský spolek? Nevěděla jsem o tom nic, ale přišlo mi, že tohle je šance ukázat českou kulturu a historii v Kolumbii. Náš neúspěšnější projekt, který jsme doposud připravili, je putovní výstava kreseb dětí, které byly za války v Terezíně. Jezdím po celé Kolumbii a vyprávím jejich příběhy. Dlouho jsem si myslela, že po smrti Ingacia už nebude nic. Naštěstí mám vždycky svoji rodinu, držíme při sobě a je úplně jedno, jestli jsem za oceánem, nebo tady. ■